

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ :

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1934

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 46Α
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

λειά, δημιουργική τὸ περισσότερο, βγαλμένη ἀπὸ τὴν ἀπέραντη γνώση, εὐφυΐα καὶ προκοπή τοῦ Φιλήντα, συνδυασμένη μετ' ἐτικῆς σχετικῆς στέρηση τῶν μέσων μιᾶς καλῆς ζωῆς, τοῦ ἔβλαψε τὴν ὑγεία. Ὑστερα ἤρθε καὶ τοῦ τίναξε τὰ φύλλα τῆς καρδιάς του ἡ ἀτυχία μετ' ἐτικῆς τῶν δυὸ παιδιῶν του τὰ τελευταῖα χρόνια, ὅσο πού τον ἐσύντριψε τελειωτικὰ ἡ ἀρώστια του.

* *

Ὁ Φιλήντας δὲν εἶτανε στεγνὸς δάσκαλος καὶ σχολαστικὸς γραμματολόγος. Ὅπως ὅλοι ὅσοι βγήκανε θαρρετὰ καὶ ὑπερασπίσανε τὴν κίνηση γιὰ τὴν καθολικὴ καθιέρωση τῆς δημοτικῆς γλώσσας καὶ πολεμήσανε γι' αὐτὴ καὶ ἀφιερῶσανε τὸ βίον τους σὲ γόνιμους ἀγῶνες, εἶτανε κι' αὐτὸς ἓνας λογοτέχνης πού ἡ φαντασία του πετοῦσε στὰ ὕψη καὶ πού βαθιά στὴν ψυχὴ του κελαδοῦσε τὸ τραγῶδι. Ἐγραψε καὶ διηγήματα καὶ ἠθογραφίαι καὶ παραμῦθια πού βγήκανε σὲ ξεχωριστὰ βιβλία. Στὰ 1901 δημοσιεύει τὸ πρῶτο του ἔργο «Ἀπὸ τοὺς θρύλους τῶν αἰώνων», ὕστερα, ἀπὸ τὰ 1916 ὡς τὰ 1923, τυπώνει τ' ἀκόλουθα βιβλία: «Στὰ βουνὰ τῆς Χαλκιδικῆς», ἀφήγησι μ' ἄς ἐκδορῆς γεμάτη ζωὴ καὶ δύναμη περιγραφικότητος, «Παιδιοῦ ἔρωτες», ψυχολογημέναι σελίδαι αὐτοβιογραφίας, «Γαορμίνα», περὶ ἄλλης διήγησι μετ' ἐτικῆς περιπέτειαι, καὶ τὶς «Ἀνατολίτικαι ἱστορίαι», σύντομα παραμῦθια φιλοσοφικὰ καὶ χιουμοριστικὰ τοῦ λαοῦ τῆς ἀνατολῆς. Δοκιμαζει καὶ τὸ στίχο μετ' ἐτικῆς μοναδικὴ ποιητικὴ συλλογὴ του «Ὀχτάβες» (1921) πού δείχνει τὴ λυρικὴν του διάθεσιν. Ἡ γλώσσα του δὲν ἔχει βέβαια τὴν στρογγυλὴν μετριότητα, μὰ παρουσιάζει πολλὰς φρεσὺς τύπους ἀσυνήθιστους ὅσο κι' ἂν εἶναι σωστοί, ὅφρα ἀκολουθεῖ μιὰ ἀλύγιστη μέθοδος.

Ἀπάνω ὅμως ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὁ Φιλήντας εἶναι καὶ μένει ὁ γλωσσολόγος, πού ἔχει τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἔργου πού ἀνάλαβε γιὰ νὰ προπαγαντίσῃ, νὰ φωτίσῃ, νὰ σώσῃ ἂν μπορέσῃ «τὸ ρωμαϊκόν, τὸ δασκαλοχαλασμένον, τὸ κλασικοναρχωμένον, τὸ δυστυχισμένον τὸ ρωμαϊκόν» μετ' ἐτικῆς καθαρῆς αἰσθητικῆς πού εἶναι «ἀμάθειαις ἀποτελέσματα» («Νουμάς» 1930). Ἡ συντροφία του εἶτανε τὸ περισσότερο νεαροὶ φοιτηταί, πρωτοφανέρωτοι ποιηταί, λογοτέχνη καὶ καλλιτέχνη, πού ἄκουγαν ἀπὸ τὸ στόμα του τὴν πιὸ χρήσιμη διδασκαλία, γιὰ τὴν τέχνην, γιὰ τὴν φαντασίαν, γιὰ τὴν γλώσσαν. Ἀγαποῦσε, ἔλεγε, τὴν νεολαίαν γιὰτὶ αὐτὴ μόλις φωτιστῆ θὰ πραγματοποιήσῃ ὀδίσταχτα τὸ ἰδανικόν τῆς ζωῆς του καὶ οἱ νέοι τρέφανε τὰ ἴδια αἰσθητικὰ γιὰ τὸ λατρεμένον τους «δάσκαλον». Γνώριζε καλὰ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ συχνὰ στίς κουβέντας καὶ στὰ γραφτὰ του ἀνάφερνε φράσεις ὀλόκληρας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους. Παραπονιότανε πὺς ἔχοντας τὸ ταλέντον καὶ τὴν δύναμιν νὰ κάμῃ στὸν κύκλον του πολλὰ πράγματα, ἔμενε πάντα ἀχρησιμοποίητος ἀπὸ τὸ Κράτος, πού μήτε στὴ σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ δὲν τον ἐδιώρισε, καθὼς εἶχε ζητήσει. Κ' ἐνῶ εἶχ' ἐμφάνισιν ἀγαθοῦ ἀνατολίτη, — κοντὸς καὶ χοντρός μετ' ἐτικῆς κεφάλιν μέγαλον ὀλοστρόγγυλον, — τὰ μάτια του ὅμως

σπινθηρίζανε, τὸ πνεῦμα του πάντα εἶτανε ξυπνημένον καὶ ζωηρό, ἡ ἀντίληψίς του ξάστερη καὶ γοργή καὶ ἡ ὁμιλία του ἐν' ἀδιάκοπον γύρισμα εἰρωνείας καὶ σοφίας. Ὁ Ψυχάρης, σὲ ὦρα ἐνθουσιασμοῦ, τὸ φώνηξε καὶ εἶπε: «Ἐνας γλωσσολόγος ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα, ὁ Φιλήντας. Ἐνας δηλαδὴ μετ' ἐτικῆς σκαρί, ἓνας μετ' ἐτικῆς χαμόγελο. Τὸ χάρισμα τ' οὐρανοῦ εἶναι σ' ἓναν ἄνθρωπον τὸ χαμόγελο. Τὸ χαμόγελο σημαίνει ἀγαθὴν καρδίαν, εὐκολονόητον ἐπιστήμην, κουβεντιαστικόν, νού ἄνωτερον, πού κρίνει περισσότερο παρὰ πού κατακρίνει.» («Νουμάς» 1920).

Οἱ πολιτικαὶ ἰδέαι τοῦ Φιλήντα εἶταν ἓνα ἰδιότυπον κράμα πατριωτισμοῦ καὶ κοινωνισμοῦ καὶ συχνὰ ἔλεγε μετ' ἐτικῆς πὺς ἔχει ἀδάμαστο θάρρος καὶ ψυχὴ ἐπαναστάτην καὶ ἀνάφερνε γιὰ τιμὴν του πὺς ποτὲ δὲν τοῦ ἔγινε κανένας ἐπίσημος ἔπαινος ἢ διάκρισις. Τοῦ περίσσευε ἡ ὑπερηφάνεια καὶ τοῦ ἔλειπε ἡ ἐπιτηδειότητις. Μὰ ἡ ὁρμὴ τῆς καρδιάς του, οἱ μέρες τῆς ζωῆς του τριγυρίζανε ὀλοένα στὰ γράμματα, στὴ μάθησιν, στὴν ἀγωνίαν του νὰ κατακτήσῃ τὸ μέλλον μετ' ἐτικῆς ἀναμορφωτικῆς τοῦ ἰδέαι. Γράφοντας γιὰ τὸ θάνατον ἑνὸς νέου ποιητῆ (Νουμάς 1931) μὰς φανέρωσε ἔτσι τὴν ἀγάπην τῆς ψυχῆς του: «Ἡ τέχνη εἶναι τῆς ζωῆς ἡ γοητεία, γιὰ τοῦτο ὅσοι νιώσανε τὴν τέχνην, ἐκεῖνοι χαίρονται ἀληθινὰ τὴν ζωὴν! Ὁ θάνατος εἶναι δουλειὰ τῆς φύσεως ἄχαι ἢ «φύσιν οὐκ ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν.»

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

Τὸ «Παράδειγμα Παπαδιαμάντη»

Φίλη «Νέα Ἑστία»,

Παίρνοντας ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν κίνηση πού γίνεται τελευταῖα γιὰ τὴν ἐξαγορὰ τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Παπαδιαμάντη στὴ Σχίσθον, πού θὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ Μουσεῖον, σύμφωνα μετ' ἐτικῆς ἀξιόπαινην σχετικὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐκλεκτοῦ φίλου τῆς Ἑλλάδος κ. Μερλιέ, ἔχω νὰ παρατηρήσω πὺς εἶναι καιρὸς τὸ «παράδειγμα Παπαδιαμάντη» νὰ γίνῃ ἡ ἀπασχολητικὴ μιᾶς σταυροφορίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν φίλων τῶν γραμμάτων, σταυροφορίας πού θὰ ἔχει ἔμβλημα ἢ σύνθημα — γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ μιὰ λέξιν τῆς μόδας — τὴ φράσιν: «*Ὀχι μόνο στὸ θάνατον, μὰ καὶ στὴ ζωὴν*». Δηλαδὴ ἡ Κοινωνία, τὸ Κράτος καὶ ὅλοι ὅσοι μποροῦν νὰ τιμῆσουν ἓναν ἄνθρωπον τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης, δὲν πρέπει νὰ τὸ κάνουν ὅταν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ βρισκῆται πιά στὴ χώρα τῆς ἀνυπαρξίας, ἀλλὰ πρῶτιστὰ καὶ κύρια ὅταν βρισκῆται στὴ ζωὴν καὶ χρειάζεται ἐνθάρρυνσιν καὶ βοήθειαν, γιὰ νὰ ζήσῃ εὐχάριστὰ καὶ νὰ μὴν πεθάνῃ πικραμένος καὶ ἀπογοητευμένος. Δὲν εἶναι βέβαια ἀνάγκη νὰ κάμω ἐδῶ τὴν τόσο ἀλλοστὴ γνωστὴ βιογραφίαν τοῦ ἀείμνηστου Παπαδιαμάντη, ὁ ὁποῖος ἔζησε μέσα στὴ φτώχεια καὶ πολλὰς φρεσὺς ἀναγκαζόταν νὰ δανείζεται . . . διδράχμα, γιὰ νὰ μὴν κοιμηθῇ νησιτικός. Καὶ ἀκόμη δὲν θέλω ν' ἀναφέρω τὰ ὀνόματα μερικῶν μεγαλοσχημῶν κυρίων τῆς ἐποχῆς του, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ

ἐθαύμαζαν καὶ ἐξεμεταλλεύοντο τὰ ἔργα του, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν τοῦ ἔδιναν τὰ στοιχειώδη μέσα τῆς συντηρήσεως καὶ ἀπέφευγαν νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν μιὰ ὑποφερτὴ ζωὴ, ἔστω καὶ μεσολαβοῦντες — ὅπως ἤμποροῦσαν νὰ κάμουν — πλησίον τοῦ Κράτους.

Κοντὰ ὅμως στὴ σταυροφορία αὐτὴ χρειάζεται καὶ μιὰ ἰσχυρὴ ὀργάνωση, στὴν ὁποία νὰ λάβουν μέρος ὅλοι οἱ λογοτέχναι καὶ καλλιτέχναι, πού πρέπει ν' ἀφήσουν κατὰ μέρος τὶς ξεσυνέριες καὶ τοὺς μνημοναπτισμοὺς τῶν, ν' ἀποφασίσουν «ν' ἀγαπήσουν ἀλλήλους» καὶ νὰ προσγειωθοῦν λιγάκι στὸ στερεὸ ἔδαφος τῶν πρακτικῶν καὶ βυσικῶν ἐπιδιώξεων τῆς ζωῆς, πού χωρὶς τὴν πραγμάτωσίν τῶν δὲν εἶναι ἀποτελεσματικὲς οἱ πνευματικὲς ἐπιδιώξεις καὶ γενικὰ ἡ πνευματικὴ προοδος. Μιὰ τέτοια ὀργάνωση θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὠφελήσει τεράστια καὶ νὰ διευκολύνει στὸ ἔργο τῶν τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς καλλιτέχναις καὶ φυσικὰ νὰ συνιέλῃ στὴν πλουσιώτερη ἀνθήση καὶ στὴ διάδοση τῶν γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης, πράγμα πού δὲ μπορεῖ βέβαια νὰ γίνῃ μὲ κακὰ παραδείγματα, ὅπως τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς τοῦ Παπαδιαμάντη, πού ἐκθέτει καὶ καταβιβάζει ὄχι μόνον τὸ Κράτος καὶ τὴν Κοινωνία, μὰ καὶ τοὺς λογίους γιατί ἀφήνουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἀνυπεράσπιστους. Ἀκόμη τὸ παράδειγμα αὐτὸ γίνεται ἀφορμὴ νὰ τρέμουν τὰ νέα λογοτεχνικὰ ταλέντα στὴ σκέψη, πῶς ἂν θελήσουν νὰ ἐπιδοθοῦν μ' εὐσυνειδησία στὴν καθαρὴ καὶ χωρὶς ὑπολογισμοὺς Τέχνη, θὰ διατρέξουν τὸν κίνδυνον νὰ πεινάσουν καὶ νὰ πεθάνουν στὴν ψάθα.

Μὲ ἀγάπη
ΠΟΤΗΣ ΨΑΛΤΗΡΑΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Μιὰ ιδιόρρυθμη ἐπιθεώρηση.

Θέατρο, θίασος Ἀλίκης: Τίμον Μωραϊτίνης, «Τὸ Τζιτζίκι», τρίπρακτὴ ἐπιθεώρηση.

Ὁ κ. Μωραϊτίνης θέλησε ν' ἀνανεώσει τὸ πολὺ στερεοτυπο εἶδος τῆς ἐπιθεωρήσεως καὶ ἡ προσπάθειά του αὐτὴ εἶναι πολὺ ἀξιόπαινη. Θέλησε νὰ γράψῃ μιὰ ἐπιθεώρηση πού νὰ μὴν ἀντλεῖ κανέναν παράγοντα τέρψεως ἀπὸ στοιχεῖα ἔξωτερικά, ἀπὸ τὴ μουσικὴ καὶ τὰ τραγουδάκια, μιὰ ἐπιθεώρηση πού νὰ βυσιζέται σὲ ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς, στὴ σάτυρα καὶ στὸ πνεῦμα

Δυστυχῶς πολὺ φοβοῦμαι ὅτι τὸ εἶδος δὲν ἐπιδέχεται τὴν ἀνανέωση αὐτὴ, καὶ ὅτι ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Μωραϊτίνης, πού ἦταν σὰν κάθε προσπάθεια ἀξία καλῆς τύχης, ἦταν ἀπὸ πρὶν καταδικασμένη νὰ μὴν ἐπιτύχει. Ἡ ἐπιθεώρηση στέκει ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς τέχνης ὄχι μόνον γιατί εἶνε προσκολλημένη στὴν ἐπικαιρότητα, ἀλλὰ καὶ γιατί ἡ ἴδια ἡ φύση τῆς, πού ὑπαιτεῖ τὴν ποικιλία καὶ τὴ σπασμωδικότητα, τὴ στερεῖ ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὸ κύριο ἀπαραίτητο στοιχεῖο κάθε ἔργου τέχνης, ἀπὸ τὴν ἐνότητα. Οἱ θεαταί, ἐντούτοις, γιὰ νὰ συγκρατηθῇ τὸ ἐν-

διαφέρον καὶ ἡ προσοχὴ τους, ζητοῦν νὰ ὑπάρχει κάποια ἐνότητα, καὶ οἱ σκηνὲς νὰ συνδέονται ὀργανικὰ ἀναμεταξύ τους. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ ἐπιθεώρηση ζήτησε τὴν ἐνίσχυση τῆς μουσικῆς καὶ τῶν τραγουδιῶν. Ἡ μουσικὴ σκορπᾷ ἕνα κέφι καὶ ἕνα μπρίο, διατηρεῖ τοὺς θεατὲς σὲ μιὰ κατάστασιν ἐλαφριάς μέθης, σὲ μιὰ ὁμοίμορφη καλόγνωνη διάθεσιν, καὶ ἀντικαθιστᾷ, τουλάχιστον ἐν μέρει, τὴν πλοκὴ καὶ τὴν ὑπόθεσιν ἀποκρύβει ἐπίσης, ἡ τουλάχιστον κάνει ἀνεκτὰ, τὰ πυραγμαίσματα καὶ τὰ ἀσθενῆ μέρη πού εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν εἰσδύσουν σ' ἕνα σύνολο πού ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ σειρά σκηνῶν οἱ ὁποῖες εἶναι περὶ τοῦ ἀσχετοῦ ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη. Ἡ μουσικὴ εἶναι ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὴν ἐπιθεώρηση, ὅπως εἶναι ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὴν ὀπερέττα. Ὁ κ. Μωραϊτίνης ἐπεχείρησε ἕναν τετραγωνισμό τοῦ κύκλου...

Σ' αὐτὴ τὴν ἔλλειψη μουσικῆς καὶ τραγουδιῶν πρέπει, νομίζω, ἀποκλειστικὰ ν' ἀποδοθῇ ἡ ψυχρότητα μὲ τὴν ὁποία τὸ κοινὸν ὑπαδέχθηκε τὸ «Τζιτζίκι». Στὰ διαλείμματα καὶ στὴν ἐξοδὸ δὲν ἀκούσανε παρὰ ἕνα παράπονον: «Πῶς πλήξαμε! Τί ἀτελείωτα μάκρη, τί περιττολογεῖς γιὰ ν' ἀκούσουμε πού καὶ πού ἕνα ἀστεῖο, καὶ αὐτὸ ἀμφίβολης ποιότητος. Δὲν ἀναγνωρίζω με τὸ Μωραϊτίνης. Ὁ Μωραϊτίνης ἔχασε τὸ πνεῦμα του!»

Ἡ μομφὴ αὐτὴ εἶναι, γιὰ τὴν ἀντιληψή μου, πολὺ ἀδίκη. Ὑπάρχουν στὸ «Τζιτζίκι» πολλὲς πολὺ ἔξυπνες σκηνὲς, — ἡ σκηνὴ τῆς Ταβέρνας, τῶν Πουλιῶν, τοῦ Βαποριοῦ, τῶν Παιγνιδιῶν, — πολλὰ πνευματώδη ἀστεῖα, πολλὰ ἀπρόοπτα καὶ διασκεδαστικὰ εὐρήματα ὑπάρχει τόσο πνεῦμα ὅσο καὶ σ' ὄλες τὶς ἄλλες ἐπιθεωρήσεις τοῦ κ. Μωραϊτίνης. Ὑπάρχει ἐπίσης μιὰ πολὺ λεπτὴ καὶ εὐγενικὴ σάτυρα τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Ὁ κ. Μωραϊτίνης ἀπέφυγε κάθε χυδαιότητα καὶ βαναυσότητα καὶ ἡ κοσμιότητα αὐτὴ, τούτῃ τὴν ἐποχὴ μάλιστα πού ἔγινε τῆς μόδας ὄλες οἱ ἄλλες ἐπιθεωρήσεις νὰ κολακεύουν τὰ ταπεινότερα ἔνστικτα τοῦ κοινοῦ καὶ νὰ ζητοῦν νὰ στηρίζουν τὴν ἐπιτυχίαν τους στὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς προστυχίας, πρέπει νὰ τοῦ ἀναγνωρισθῇ σὰν ἕνα μεγάλο, σὰν ἕνα σπουδαιότατον προσόν. Μοῦ ἄρρεσε ἀκόμα ὅτι ὁ κ. Μωραϊτίνης στὸ «Τζιτζίκι» δὲν ἔκανε ὑπερβολικὴ ἐπίδειξιν τῆς ἀρκετὰ ἀπλοϊκῆς φιλοσοφίας τοῦ ὁ κ. Μωραϊτίνης πιστεύει ὅτι ὁ πολιτισμὸς εἶνε πηγὴ κακῶν, ὅτι δὲν φέρνει παρὰ συμφορὰς, καὶ ὅτι ἡ Ἑλλάδα πρέπει νὰ ἐπιστρέφῃ στὰ ἀγνὰ ἡθῆ καὶ στὸν τρόπο ζωῆς τῶν χωριῶν σ' ὅλα τὰ ἔργα πού ἔγραψε τελευταῖα, καὶ πού εἶχαν ὅλα ἀξιώσεις νὰ εἶνε αὐστηρὰ λογοτεχνήματα, μεστὰ ἀπὸ ἰδεολογικὸ περιεχόμενον. Ἐπιναλάμβανε μὲ κουραστικώτατη μονοτονία τὴν ἰδέαν του αὐτὴ. Δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ τὴ συζητήσω εἶνε, φαντάζομαι, γνωστὸ καὶ ἔκδηλο ἀπ' ὅ,τι ἔγραψα ἴσαμε σήμερον πῶς δὲν τὴ παραδέχομαι καθόλου. Πιστεύω ὅτι κάθε περίοδος, καὶ ὅταν ἀκόμα οἱ ὀφέλειές τῆς δὲν διακρίνονται ἀμέσως, εἶνε μιὰ κατάκτησις καὶ μιὰ νίκη τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς ἐπίσης ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα δὲν ἐπιστρέφει ποτὲ καὶ πῶς εἶνε κατὰ συνέπειαν ἄσκοπο καὶ κουτὰ ρωμαντικὸ νὰ νοσταλγεῖ κα-